

Про участь установ НАН України в реалізації міжнародного проекту «Загальнослов'янський лінгвістичний атлас»

На черговому засіданні президії НАН України доктор філологічних наук, директор Інституту української мови НАН України П. Гриценко доповів про участь установ академії в реалізації міжнародного проекту «Загальнослов'янський лінгвістичний атлас».

Зазначено, що Загальнослов'янський лінгвістичний атлас – це праця не про слов'янські мови взагалі, не про літературні мови, а про діалекти – первісний продукт моводіяльності переважно сільських мешканців зі збереженням важливої для історії слов'янських мов архаїки. Атлас має чітко окреслені домінанти: з'ясувати відношення між сучасними діалектами слов'янських мов (типологічний аспект) і змодельовати давнє минуле та напрями історичного розвитку кожного явища в кожному обраному для дослідження пункті слов'янського мовного простору (історико-генетичний аспект).

Ідея створення такої праці належить видатному французькому вченому А. Мазону, який 1929 р. на I Міжнародному з'їзді славістів у Празі виступив з доповіддю «Проект слов'янського лінгвістичного атласу». До ідеї повернулися згодом, лише 1958 р. на IV з'їзді славістів у Москві. Проект підтримали мовознавці з АН України. Було створено міжнародну комісію при Міжнародному комітеті славістів, яка розробила теоретичні засади та методику вивчення всіх слов'янських діалектів за спільними параметрами.

У 1965 р. затверджено єдиний питальник для польового обстеження слов'янських діалектів, який містить майже 3,5 тис. базових питань. Було визначено мережу пунктів обстеження – 853 населені пункти з усього слов'янського світу (україномовних пунктів – 132); частина пунктів розташована на теренах держав-сусідів: Туреччини, Греції, Італії, Угорщини, Румунії, Молдови.

Якість і справжню наукову цінність зібраного матеріалу учасники проекту змогли оцінити лише після створення зведених реєстрів співвідносних одиниць, назв, словоформ. Кількістю різноманітних одиниць та своєю інформативністю зібрані діалектні матеріали виявилися значно багатшими, ніж передбачали. Стало зрозуміло, що дотеперішні знання про слов'янські мови й діалекти зазнають відчутної ревізії, а поширені в науці висновки – відчутного коригування завдяки новому зібраному матеріалу.

Науковець зазначив, що Загальнослов'янський лінгвістичний атлас, 15 томів якого вже опубліковано і було представлено на засіданні президії НАН України, має глибинний інноваційний характер. По-перше, використаний в атласі матеріал є автентичним, інноваційним, уперше зібраним. По-друге,

атлас по-новому подає відношення між слов'янськими мовами, їхню типологію, зокрема, не підтверджено багатьма картами усталену в науці думку про поділ усього слов'янського світу на три частини (східні, західні та південні слов'яни). Диференціація слов'янського мовного континууму набагато строкатіша; він подрібнений і розділений ізоглосами різного спрямування. Інше висвітлення отримала також історія багатьох структурних елементів слов'янських мов.

Доповідач підкреслив: «Мова не така динамічна, як може видаватися. Вона вбирає багато нових елементів, розширює інвентар своїх засобів, але водночас не поспішає позбуватися свого архаїчного фонду, зберігає давні структурні елементи. Пам'ять народної мови дуже глибока. Саме тому на підставі свідчень діалектів дослідники можуть створювати лінгвістичні атласи, отримуючи при цьому якісно нову інформацію».

На кожній карті (а їх вже опубліковано понад тисячу) подано свідчення про українську мову на тлі всіх інших слов'янських мов; багато наукових проблем у цьому фундаментальному проекті розв'язано на підставі українського досвіду лінгвогеографії, зокрема набутого під час укладання «Атласу української мови» у 3-х томах. Учений зазначив, що це наша інтелектуальна інвестиція в міжнародний проект.

Роботу комісії Загальнослов'янського лінгвістичного атласу організовано у формі сесій (*Про участь установ НАН України у реалізації міжнародного проекту «Загальнослов'янський лінгвістичний атлас» // Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2014. – 25.04).*